

Pagrindiniai mėlynos spalvos pavadinimai lenkų ir lietuvių kalbose: prototipai ir konotacijos

Viktorija Ušinskienė

Vilniaus universitetas, Lietuva / Vilnius University, Lithuania
E. paštas viktorija.usinskiene@flf.vu.lt
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9070-8659>
<https://ror.org/03nadee84>

Santrauka. Straipsnyje pateikiami pagrindinių lenkų ir lietuvių kalbų mėlynos spalvos pavadinimų kontrastyvinės semantinės analizės rezultatai. Siekiama palyginti šios spalvos pavadinimų junglumą su skirtingais objektais, nurodant semantinius prototipus ir konotacines reikšmes. Tyrimas rodo, kad lenkų kalboje mėlyno spektro kategorizacija yra šiek tiek sudėtingesnė. Lietuvių kalboje mėlynumą atitinka du pagrindiniai pavadinimai – *mėlynas* ir *žydras*, žodžio *melsvas* ‘šviesiai mėlynas’ vartojimą riboja jo struktūrinis ir semantinis ypatumas. Lenkų kalboje šalia pagrindinių vardų *niebieski* ‘mėlynas’ (rečiau ‘žydras’) ir *blekitny* ‘žydras’ (rečiau ‘mėlynas’) plačiai vartojamas specialus pavadinimas *granatowy* ‘tamsiai mėlynas (beveik juodas)’ ir poetiškas *modry* ‘intensyviai mėlynas’. Pastarieji du žodžiai neturi tiesioginių atitikmenų lietuvių kalboje. Kalbinės kategorizacijos skirtumas sukuria tam tikrų sunkumų verčiant paskirus kontekstus iš lenkų kalbos į lietuvių kalbą. Sinchronijos atžvilgiu pagrindinių lenkų (*niebieski* / *blekitny*) ir lietuvių (*mėlynas* / *žydras*) pavadinimų semantiniu prototipu galima laikyti dangų, nors etimologiškai toks nominacijos modelis charakterizuoja tik lenkų *niebieski* < *niebo* ‘dangus’. Pagal pirminę semantiką šį terminą atitinka lietuvių *dangiškas* < *dangus*, bet jis nepriklauso pagrindiniams mėlynos spalvos pavadinimams. Šalutinio lenkų kalbos pavadinimo *siny* prototipas yra ne gamtos reiškinys, o dėl šalčio, pykčio arba sumušimo pamėlęs žmogaus kūno plotas. Lietuvių kalboje šiuo atveju vartojamos semantiškai artimos dalyvių formos *pamėlęs*, *pamėlynavęs* arba pagrindinis pavadinimas *mėlynas*. Sutampa tokios mėlynumo konotacinės reikšmės, kaip antai ‘tolimas, begalis’; ‘esantis danguje’; ‘dieviškas, puikus’. Pastarosios reikšmės būdingos vienam iš pagrindinių lenkų pavadinimų – *niebieski*, o lietuvių kalboje šiuo atveju atitinka šalutinis, rečiau vartojamas mėlynos spalvos pavadinimas *dangiškas*. Konotacija ‘homoseksualus’ (*žydras*) pasireiškia tik lietuvių kalboje.

Reikšminiai žodžiai: mėlyna spalva, semantiniai prototipai ir konotacijos, kontrastyvinė analizė, lenkų kalba, lietuvių kalba

Main Names of Blueness in Polish and Lithuanian Languages: Prototypes and Connotations

Summary. The article presents the results of the contrastive semantic analysis of the main Polish and Lithuanian blueness names. The aim is to compare the collocability of color names with names of various objects and phenomena including the identification of the prototype references and connotative meanings. The research shows that the categorization of the blue spectrum is more complicated in the

Received: 05-11-2024. Accepted: 16-12-2024

Copyright © 2024 J. Viktorija Ušinskienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Polish language: in the Lithuanian language, blueness corresponds to two main names – *mėlynas* and *žydras*, while in Polish, in addition to the two basic terms *niebieski* ‘blue’ and *blekitny* ‘light blue’, the special name *granatowy* ‘very dark blue (almost black)’ and poetic *modry* ‘intense blue’ are widely used. The last two words have no direct equivalents in the Lithuanian language. The difference in linguistic categorization creates certain difficulties in translating assigned contexts from Polish to Lithuanian. In terms of synchronicity, the semantic prototype of the main Polish (*niebieski* / *blekitny*) and Lithuanian (*mėlynas* / *žydras*) terms can be considered sky, although etymologically, such a nominative model characterizes only the Polish *niebieski* < *niebo* ‘sky’. According to the primary semantics, the Polish term corresponds to the Lithuanian *dangiškas* < *dangus* ‘sky’, but it does not belong to the main names of this color. The prototype of the Polish side name *siny* is not a natural phenomenon, but an area of the human body that has turned blue due to cold, anger or a beating. In the Lithuanian language, in this case, the semantically close forms of the participles *pamėlęs*, *pamėlynavęs* or the main term *mėlynas* are used. The connotative meanings of the main names of blueness, such as ‘distant, endless’, ‘being in heaven’, ‘divine, excellent’ have been identified for both languages. The latter meanings are characteristic of one of the main Polish terms – *niebieski*, and in the Lithuanian language it corresponds to the secondary, less frequently used name for blueness – *dangiškas*. The connotation ‘homosexual’ (*žydras*) occurs only in the Lithuanian language.

Key words: blue color, semantic prototypes and connotations, contrastive analysis, Polish, Lithuanian

1. Įvadas

Žmogaus spalvų suvokimas yra nulemtas ne tik biologiškai, bet ir kultūriškai. Kitaip tariant, skirtingose kultūrose kalbinis spalvų kategorizavimo procesas gali skirtis, todėl gretinamieji tyrimai yra ypač įdomūs ir reikšmingi, tiriant spalvų pavadinimus [Gudavičius 2009; Waszakowa 2000a, 2000b; Wierzbicka 1999]. Lenkų kalbotyroje šios krypties darbai jau tapo tradiciniais [plg. Grzegorzczkova, Waszakowa 2000, 2003; Libera 1987; Komorowska, Stanulewicz 2018; Pietrzak-Porwicz 2006; Teodorowicz-Helman 2000; Wierzbicka 1999 ir kt.], tačiau Lietuvoje jų dar nėra daug [plg. Astramskaitė 1976, 1977, 1992; Ušinskienė 2020, 2022]. Tai lemia šio straipsnio temos aktualumą.

Straipsnyje pateikiami pagrindinių¹ lenkų ir lietuvių mėlynos spalvos pavadinimų (lie. *mėlynas*, *žydras*, *mėlsvas*, *dangiškas*; le. *niebieski*, *blekitny*, *granatowy*, *modry*, *siny*) kontrastyvinės semantinės analizės rezultatai. Tyrimo tikslas – nustatyti mėlynos spalvos kategorizavimo lenkų ir lietuvių kalbose panašumus ir skirtumus. Analizę pagrįsta Ryšardo Tokarskio ir Kristinos Vašakovos metodologija², kuria vadovaujantis siekiama palyginti mėlynos spal-

¹ Laikantis Brento Berlino ir Paulio Kay’aus terminų, prie pagrindinių spalvų pavadinimų (*basic color terms*) priskiriami monolekseminiai, sinchroniškai nemotyvuoti, plačiai vartojami, todėl psichologiškai išraiškingi (*psychologically salient*) žodžiai, o tai reiškia, kad kalbos vartotojai lengvai sieja šiuos pavadinimus su tam tikrais prototipiniais objektais, pvz., su žeme, saule, dangumi, ugnimi ir t. t. [Berlin, Kay 1969, 5–7].

² Tokarskis [2004 (1995)] spalvų pavadinimus nagrinėja jų prototipų ir konotacinių reikšmių požiūriu, atsižvelgdamas tiek į sistemes, tiek į tekstines, t.y. individualias konotacijas. Vašakova savo darbuose lygina spalvų spektro kategorizaciją skirtingose kalbose, remdamasi spalvų pavadinimų junglumo su įvairiomis objektų klasėmis analize [Waszakowa 2000a, 2000b].

vos pavadinimų junglumą su skirtingais objektais, nurodant semantinius prototipus ir konotacines reikšmes [Tokarski 2004; Waszakowa 2000a, 2000b]. Straipsnio naujumas remiasi tuo, kad lietuvių ir lenkų mėlynos spalvos pavadinimai gretinami pirmą kartą.

Tyrimo medžiagą sudaro lenkų ir lietuvių žodynų ir tekstynų duomenys [DLKT; DLKŽe; DLKŽe; LKŽe; LRTBe; NKJP; NSEJP; SEBańk; SEBo; SEBr; SEJL; SJPDe; ESJP XVII–XVIII; SŹ; WSJPe]. Nagrinėjami tiek laisvieji, tiek pastovūs žodžių junginiai.

2. Mėlynos spalvos kultūrinė reikšmė ir kalbinė kategorizacija

Šiuolaikinėse spalvų teorijose MĖLYNA laikoma viena iš pagrindinių (pirminių) spektro spalvų, kurių derinimas leidžia gauti bet kokias antrines spalvas³. MĖLYNA laikoma vienintele tikra šalta spalva, kurios poveikis žmogui, remiantis psichologiniais tyrimais, apibūdinamas kaip ambivalentiškas: viena vertus, mėlyni tonai nevargina akių, mažina įtampą, padeda susikaupti, vėsina (gali net sumažinti pakilusią temperatūrą); kita vertus, mėlynos spalvos interjeras gali sukelti niūrumo įspūdį ir net depresiją⁴ [Jonaitis 2009, 31].

Įvairiose kultūrose mėlyna spalva interpretuojama skirtingai. Pagal *Symbolių žodyną*, Vidurio Europoje mėlyna laikoma ištikimybės ir paslapties spalva. Teigiama, kad jos atspalvių amuletai gali neutralizuoti blogą akį [SŹ 264]. Krikščionybėje ši spalva simbolizuoja dvasinį nemirtingumą ir Dievo amžinumą (nes kas tikra, tas amžina) [Ibidem]. Bet inkvizicijos laikotarpiu mėlynumas, suvokiamas kaip velnio spalva, įgauna neigiamą reikšmę [Tokarski 2004, 122]. Pasakose ar legendose nuolat pasikartojantys mėlyno dangaus ar vandens simboliai reiškia tolimą, svetimą ar anapusinį pasaulį, apgaubtą paslaptingos miglos, kupiną netikėtumų, grėsmių ir išbandymų [Ibidem].

Kultūrinės spalvų interpretacijos ypatybės atsispindi kalboje. Anna Wierzbicka, lygindama mėlynos spalvos pavadinimus įvairiose kalbose, pastebi reikšmingų kategorizacijos skirtumų. Anot autorės, nors anglų kalbos *blue* ‘mėlynas, žydras’ ir jo ekvivalentų kitose kalbose semantika dažniausiai siejama su dangumi, analizuojamų terminų semantinis spektras vis dėlto skiriasi. Pavyzdžiui, anglų kalbos žodžio *blue* ir lenkų kalbos leksemos *niebieski* reikšmės nevienodos: *niebieski* įvardija tik šviesius ir vidutiniškai tamsius mėlynumo atspalvius, o *blue* reikšmę įtraukiami ir itin tamsūs mėlyni atspalviai. Dar įdomiau atrodo palyginimas anglų *blue* ir japonų kalbos pavadinimo *aoi*,

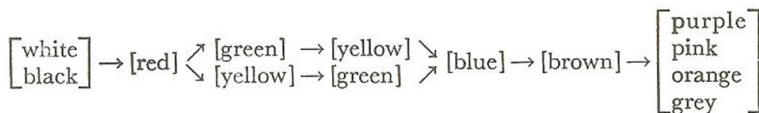
³ Pirminių spalvų, naudojamų antrinėms spalvoms kurti, idėja priklauso Aristoteliiui. 1666 metais Izaokas Niutonas, analizuodamas šviesos spindulių skilimą, sukūrė spalvų ratą, kuriame išskyrė tris pagrindines spalvas – raudoną, mėlyną ir geltoną. Šis modelis, šiuo metu vadinamas RYB (R – red, Y – yellow, B – blue), įsitvirtino menotyroje. Kitose populiariose pirminių spalvų sistemose taip pat figūruoja mėlyna spalva, pvz., RGB (R – red, G – green, B – blue).

⁴ Dar J. V. Gėtė tvirtino, kad nemėgstami svečiai apgyvendinti mėlyname kambaryje greičiau išvažiuodavo [Jonaitis 2009, 31].

kuris reiškia tiek mėlyną, tiek žalią spalvą ir gali įvardyti ne tik dangaus, bet ir šviesoforo žalio signalo arba po lietaus drėgnos žolės atspalvius [Wierzbicka 1999, 425–429].

XIX a. anglų mokslininkas Viljamas Gladstonas ir vokiečių filologas Lazaras Geigeris pastebėjo, kad nei senovės graikų tekstuose, nei islandų sagose, nei Korane ar Senajame Testamente mėlyna spalva nebuvo įvardijama. Vienintelė senovės kultūra, kurios kalboje egzistavo šios spalvos pavadinimas – egiptiečiai. Gal būt, todėl, kad jie buvo pirmieji, atradę būdą pasigaminti mėlynus dažus. Europoje tokia galimybė atsirado tik viduramžiais. Tikriausiai dėl to ir mėlynos spalvos simbolika susiformavo vėliau nei kitų spalvų. Pvz., vandens telkiniai žemėlapiuose yra simboliškai vaizduojami mėlyna spalva tik nuo XV a. [Pastoureau 2013, 25].

Gana vėlyvą mėlyno spektro pavadinimų atsiradimą postuluoja ir amerikiečių mokslininkai Brentas Berlinas ir Paulis Kay’us, suformulavę pagrindinių spalvų nominacijos raidos schemą, plg.:

1 schema. Pagrindinių spalvų nominacijos raida [Berlin, Kay 1969, 7]

Vadovaujantis šia schema, jei kalboje yra tik du spalvų pavadinimai, tai jie greičiausiai žymės tik juodą (tamsią) ir baltą (šviesią) spalvą, jei trys – tai baltą, juodą, raudoną, o jei keturi – baltą, juodą, raudoną, geltoną arba žalią. Toliau pagal schemą seka mėlynos, rudos, violetinės, rožinės, oranžinės, pilkos spalvų pavadinimai. Taigi, mėlynos spalvos pavadinimai atsiranda vėliau, nei raudonos, žalios ar geltonos. Etimologijos duomenys patvirtina šią tezę, kadangi nėra ne tik bendrų indoeuropečių kilmės terminų, bet ir bendrų baltų ir slavų mėlynumo pavadinimų.

3. Pagrindiniai mėlynos spalvos pavadinimai lenkų ir lietuvių kalbose

Kontrastyvinė analizė rodo, kad lenkų kalboje mėlyno spektro kategorizacija yra sudėtingesnė: šalia pagrindinių terminų *niebieski* ‘mėlynas’, (rečiau) ‘žydras’ ir *blekitny* ‘žydras, melsvas’, (rečiau) ‘mėlynas’ plačiai vartojamas specialus pavadinimas *granatowy* ‘tamsiai mėlynas, beveik juodas’, ‘tokios spalvos kaip vakaro dangus’ [WSJPe]. Pastarasis neturi tiesioginio atitikmens lietuvių kalboje ir dažniausiai verčiamas kaip ‘tamsiai mėlynas’.

Ryszard Tokarskis pabrėžia, kad lenkų kalboje kaip mėlynos spalvos pavadinimas dominuoja *niebieski*, o ne *blekitny*, nors abu pagrindiniai terminai glaudžiai susiję ir dažnai vartojami kaip sinonimai [Tokarski 2004, 116], plg.:

blękitna / *niebieska krew* ‘mėlynas kraujas’. Istoriniai lenkų kalbos žodynai rodo, kad etimologiškai skaidrus *niebieski*, kilęs iš *niebo* ‘dangus’, spalvos reikšmę įgauna tik nuo XVII a. [ESJP XVII–XVIII]. Šiuolaikinės lenkų kalbos žodynuose *niebieski* interpretuojamas kaip: 1) ‘(giedro) dangaus spalva’, 2) ‘esantis danguje’, pvz.: *sklepienie niebieskie, ciala niebieskie*, 3) ‘siejamas su dangumi, kaip amžinos laimės vieta’, pvz.: *królewstwo niebieskie, ojczyzna niebieska; Marzyć o niebieskich migdałach* ‘svajoti apie nebūtus dalykus, tinginiauti’, 4) ‘transcendentinis’, pvz.: *Ojciec Niebieski, Bóg*. [ISJP I, 978; SJPDe; WSJPe].

Skolinys *blękitny*, kildinamas iš sen. čekų *blankytňý* ‘pilkšvas, melsvas’ (< germ. *blank-hīt* ‘šviesus’), jau nuo XVI a. įgijo lenkų kalboje reikšmę ‘šviesiai mėlynas, žydras’ [SEBańk I, 61]. Pasak A. Wierzbickos, šiuolaikinėje lenkų kalboje *blękitny* atitinka anglų kalbos mėlynos spalvos atspalvį *sky-blue* (‘dangaus mėlynumo’), todėl semantiškai yra siejamas pirmiausia su dangumi [Wierzbicka 1999, 427]. Žodynai [ISJP I, 108; SJPDe; WSJPe] taip pat apibrėžia *blękitny* kaip ‘tas, kuris yra giedro dangaus spalvos’, nors, kaip rodo surinkta medžiaga, abiejų pagrindinių terminų – *niebieski* ir *blękitny* – spalvinis spektras yra platesnis (žr. žemiau).

Kai kurie mokslininkai prie pagrindinių mėlynumo apibūdinimų lenkų kalboje priskiria ir vieną iš seniausių⁵ slaviškų šios spalvos pavadinimų – *modry* ‘ryškiai mėlynas’, taip pat ‘tamsiai mėlynas’ (bet šviesesnis nei *granatowy*), pvz. *modre oczy* ‘mėlynos akys’, *modry blawatek* ‘mėlyna rugiagėlė’, *modre fale* ‘mėlynos bangos’ [SJPDe; Tokarski 2004, 116]. Vis dėlto reikėtų pripažinti, kad šiuo metu *modry* daugiausia vartojamas poetinėje kalboje, t. y. jo funkcionavimas yra stilistiškai ribotas.

Kaip šalutinį mėlynos spalvos pavadinimą galima įvardinti dar viena žodis⁶ – *siny* ‘mėlynas su violetiniu arba pilku atspalviu’ [WSJPe]. Šiuolaikinėje lenkų kalboje šio seno (kadaise pagrindinio) pavadinimo semantika susiaurėjo: jis vartojamas ribotai, dažniausiai kontekstuose, kurie apibūdina žmogaus kūno sužalojimą [Skuza 2015, 101]. Semantikos ypatumus pabrėžia šio termino derivatai, pvz.: *siniak, siniec* ‘pamėlusi nuo sutrenkimo arba dėl kraujosruvos kūno dalis, mėlynė’, *zsinieć* ‘pamėlti (apie kūną)’.

Lenkų kalbos *granatowy* ir *siny*, anot R. Tokarskio, dažnai vartojami neigiama reikšme, nes yra artimi juodai spalvai, kuri siejama su tamsa. Šiuo atveju remiamasi semantine opozicija ‘šviesus, t. y. teigiamas – tamsus, t. y. neigiamas’ [Tokarski 2004, 174–179].

⁵ Manoma, kad *modry*, kilęs iš praslavų dialektizmo **modrъ* ‘mėlynas’, gali turėti sąryšį su lot. *madidus* ‘šlapias, drėgnas’. Tokiu atveju pirminė reikšmė būtų ‘vandens, kažko šlapio, drėgno atspalvis’ [SEBr 343; WSJPe; Zaręba 1954, 44].

⁶ Būdvardis *siny* kilo iš prasl. **sinyъ* ‘mėlynas’ < ide. **k'i-* ‘tamsiai pilkas’ [WSJPe; SEBor 2008, 548; Skuza 2015, 101].

Lietuvių kalboje pagrindiniai mėlynos spalvos pavadinimai yra *mėlynas* ir *žydras*, tarp kurių semantinis skirtumas, atrodo, yra aiškesnis nei tarp lenkų *niebieski* ir *blekitny*: mėlynas paprastai apibūdina tamsesnius mėlynumo atspalvius, o *žydras* – šviesesnius. Lietuvių kalbos žodynuose *mėlynas* apibrėžiamas kaip ‘viena iš pagrindinių spektro spalvų – vidurinė tarp *violetinės* ir *žalios*’ [LKŽe], kartais siauriau – ‘kuris dangaus, rugiagėlių spalvos’ [DLKŽe], ‘kaip rugiagėlės žiedo, mėlynės (uogos), giedro dangaus (apie spalvą), tokios spalvos’ [BLKŽ]. LKŽ pateikia pasenusią pamatinę formą *mėlas* ‘mėlynas’: *Nuo akių kasnykus mėlus, o raudonus nuo galvos mečiau žemėn, tegu guli* [LKŽe]. BLKŽ, DLKŽe ir DLKT leksems *mėlas* neberegistruoja, tačiau dabartinėje lietuvių kalboje gana aktyviai funkcionuoja giminingas pavadinimas *melsvas* ‘šviesiai mėlynas’ (pvz., *melsvas dangus, melsvi dūmai, melsvieji debesys* [DLKŽ]), priklausantis priesagų *-svas/ -švas* vedinių grupei. Šios priesagos būdingos menkesnio intensyvumo atspalvių pavadinimams, plg.: *gelsvas, melsvas, juosvas, rausvas, pilkšvas, balkšvas*. Toks struktūrinis ir semantinis žodžio *melsvas* ypatumas suponuoja siauresnį šios leksemos vartojimą, lyginant su pagrindiniu pavadinimu *mėlynas*. Šis teiginys grindžiamas paminėjimų DLKT skaičiais, kurie pateikiami žemiau esančioje lentelėje:

1 lentelė. Žodžių *mėlynas* ir *melsvas* paminėjimų DLKT skaičių palyginimas

Vns.				Dgs.				Viso
Vyr. g. (vard.)		Mot. g. (vard.)		Vyr. g. (vard.)		Mot. g. (vard.)		
<i>mėlynas</i>	<i>mėlynasis</i>	<i>mėlyna</i>	<i>mėlynoji</i>	<i>mėlyni</i>	<i>mėlynieji</i>	<i>mėlynos</i>	<i>mėlynosios</i>	3181
624	414	842	116	334	70	684	97	
<i>melsvas</i>	<i>melsvasis</i>	<i>melsva</i>	<i>melsvoji</i>	<i>melsvi</i>	<i>melsvieji</i>	<i>melsvos</i>	<i>melsvosios</i>	861
187	5	267	12	130	5	237	18	

Etimologiniai leksemų *mėlynas*, *mėlas*, *melsvas* ryšiai pabrėžia pirminę tamsaus atspalvio reikšmę: jos siejamos su latvių *mēl̄ns* ‘juodas, nešvarus, neaiškios spalvos’, gr. *μέλας, μέλανος* ‘juodas, tamsus’ [SEJL 234].

Žydras įvardijamas kaip ‘kuris lino žiedo spalvos, šviesiai mėlynas, dangiškas’ [DLKŽe, LKŽe], nors XVIII–XIX a. galėjo reikšti ‘tamsiai mėlynas’ arba ‘violetinis’ [LKŽe]. Wojciechas Smoczyński mano, kad etimologiškai *žydras* susijęs su veiksmažodžiu *żydėti* ‘būti su žiedais’, ‘klestėti’, taip pat ‘žibėti, blizgėti’ [SEJL 781]. Pastaroji reikšmė gali paaiškinti šviesumo elementą žodžio *žydras* semantikoje.

Rečiau vartojamas šalutinis žydros spalvos pavadinimas *dangiškas* ‘kuris dangaus spalvos, žydras’ (pvz., *dangiškos akys, dangiška skepetaitė*) [BLKŽ; DLKŽe; LKŽe]. Įdomu, kad lietuvių *dangiškas* ‘žydras’ ir jo lenkų atitikmens *niebieski* semantikos raida vyko pagal tą patį nominacijos modelį – ‘dangus’

> ‘dangiškas’ > ‘žydras’, tačiau lenkiško termino atveju spalvos reikšmė tapo pagrindine, o lietuviškam žodžiui, anot LKŽe, ji lieka periferinė.

4. Mėlynos spalvos pavadinimų junglumas

4.1. Artefaktų ir gamtos reiškinių apibūdinimai

Kalbant apie analizuojamų žodžių junglumą, galima pažymėti, kad abiejose kalbose mėlynos spalvos pavadinimai dažnai vartojami tiek artefaktų, tiek gamtos objektų apibūdinimuose. Tarp artefaktų apibūdinimų galima išskirti tokias kategorijas kaip: pastatai ir jų dalys (*niebieski/ błękitny domek – mėlynas/ žydras namelis*), transporto priemonės (*niebieski/ błękitny samochód – mėlynas/ žydras automobilis*), baldai (*niebieska/ błękitna kanapa – mėlyna/ žydra sofa*), tekstilė ir drabužiai (*niebieska/ błękitna sukienka – mėlyna/ žydra suknelė*), kiti kasdienio naudojimo daiktai (*niebieski/ błękitny ołówek, długopis, zeszyt – mėlynas/ žydras pieštukas, tušinukas, sąsiuvinis ir t. t.*).

Gamtos objektų kontekste mėlyna spalva dažniausiai siejama su dangumi ir vandens telkiniais, todėl A. Wierzbicka [1999, 426–427] mano, kad būtent dangų ir vandenį galima laikyti mėlynumo pavadinimų semantiniais prototipais. Plg.: *Błękitne niebo (Žydras dangus⁷) / Granatowe niebo (Tamsiai mėlynas dangus) / A niebo było niebieskie-niebieskie!* (O dangus buvo mėlynas mėlynas!) [NKJP]. Apie vandenį: *Woda tu [...] ma śliczny turkusowy kolor niebieski* (Vanduo čia [...] yra nuostabaus turkio mėlynumo atspalvio) [SJPDe]; [...] *nagle ujrzałam przed sobą granatowe tonie oceanu* ([...] staiga priešais save pamačiau tamsiai mėlynas vandenyno gelmes) [WSJPe]; *Woda w jeziorze była przejrzysta, prawie błękitna* (Ežero vanduo buvo skaidrus, beveik žydras) [ISJP I, 108].

Anot R. Tokarskio, siekiant atskleisti lenkų pavadinimo *niebieski* prototipą, pirmiausia reikėtų atsižvelgti į šios leksemos semantinę ir formalią sąsają su dangumi: *niebo* ‘dangus’ > *niebieski* ‘mėlynas’ [Tokarski 2004, 119]. Kitaip tariant, asociaciją su dangumi Tokarskis šiuo atveju laiko pagrindine. Kaip jau buvo minėta, tas pats nominacijos modelis atskleidžiamas lietuvių *dangiškas* ‘dangaus spalvos, žydras’ semantikoje. Lietuvių ir lenkų tekstynų [DLKT; NKJP] medžiagos nagrinėjimas rodo, kad abiejose kalbose mėlynos spalvos pavadinimai žymiai dažniau jungiasi su žodžiais *dangus – niebo* nei su vandens telkinių vardais ar su leksemomis *vanduo – woda*. Taigi galima manyti, kad tiek lenkų, tiek lietuvių mėlynos spalvos pavadinimai prototipiškai labiau siejami su dangumi nei su vandeniu. Paminėjimų tekstynuose skaičiai nurodyti žemiau esančioje palyginimo lentelėje.

⁷ Čia ir toliau vertimas mano - V.U.

2 lentelė. Mėlynos spalvos pavadinimų junglumas su dangaus ir vandens telkinių vardais: paminėjimų lietuvių ir lenkų tekstynuose skaičių palyginimas

Antras kolokacijos komponentas	Mėlynos spalvos pavadinimai						Paminėjimų skaičius tekstynuose
	Lietuvių [DLKT]			Lenkų [NKJP]			
	<i>mėlynas</i> (-a)	<i>žydras</i> (-a)	<i>melsvas</i> (-a)	<i>niebieski</i> (-a, -e)	<i>ślękitny</i> (-a, -e)	<i>granatowy</i> (-a, -e)	
<i>dangus / niebo</i>	87	89	3	31	71	33	
<i>vanduo / woda</i>	5	12	0	5	2	0	
<i>jūra / morze</i>	10	1	2	12	11	3	
<i>vandenynas / ocean</i>	2	2	0	2	0	0	
<i>upė / rzeka</i>	0	0	0	0	1	0	
<i>ežeras / jezioro</i>	1	1	0	2	4	0	

Dauguma lenkų kalbos mėlynumo apibūdinimų, susijusių su gamta, turi atitikmenis lietuvių kalboje, tačiau dėl kalbinės kategorizacijos ir semantinio spektro skirtumų vaizdinis lenkų ir lietuvių junginių komponentas ne visada atitinka vienas kitą. Todėl verčiant paskirus kontekstus iš lenkų kalbos į lietuvių, neretai reikia paieškoti nurodytam pavadinimui artimiausio atitikmens, nusakančio mėlynumo atspalvį, t. y. *mėlynas* ar *žydras* lenkų kolokacijose gali atitikti tiek *niebieski*, tiek *ślękitny*, *granatowy* ar *modry*, o kartais ir kiti – periferiniai atspalvių pavadinimai. Tai aiškiai iliustruoja gamtos mokslų terminijos atitikmenys, pvz., *žydrasis molis – glina niebieska*, *žydroji lapė – lis niebieski*, o *žydrasis gvazdikas – goździk siny*, *Žydrasis Nilas – Nil Błękitny*; *agat błękitny – melsvasis agatas*, o *pletwal błękitny – mėlynasis banginis* [SJPDe; LRTBe].

4.2. Žmogaus charakteristika

Apibūdinant žmogų mėlynos spalvos pavadinimai vartojami retai, dažniausiai aprašant akių ar drabužių spalvą, rečiau kraujagyslių atspalvį. Šiuo atveju, kaip ir ankstesniuose aprašymuose, matomi kalbinės kategorizacijos skirtumai, dėl kurių lenkų *niebieski* gali atitikti tiek *žydras*, tiek *mėlynas*; *ślękitny* yra verčiamas kaip *melsvas*, (*dangiškai*) *žydras* ar *mėlynas*; poetinis lenkų apibūdinimas *modry* – kaip (*ryškiai*) *mėlynas*, rečiau *žydras*, pvz.: *Fala jasnych włosów otaczała szczeptłą twarz, na której niebieskie oczy tworzyły dwie wielkie turkusowe plamy* (Šviesių plaukų garbanos krito ant smulkaus veido, o **žydros**

akys buvo tarsi dvi didelės turkio atspalvio dėmės) [SJPDe] / *Spojrzał na jej białe dłonie, poznaczone błękitnymi* żyłkami (Jis pažvelgė į jos baltas rankas, išraižytas **melsvų** kraujagyslių) [SJPDe] / Łagodny owal twarzy i ogromne niemal nieproporcjonalnie duże, mocno **błękitne** oczy, zdradzały naturę marzycielską (Dailus veido ovalas ir neproporcingai didelės, kone milžiniškos, ryškiai **žydros** akys rodė svajingą prigimtį) [SJPDe] / *Stanął przy tym bokiem do słońca, a jego makijaż przedtem błękitny, teraz zaczął się mienić barwą karmazynową* (Atsistojo šonu į saulę, o jo makiažas prieš tai buvęs **mėlynas**, dabar mainėsi į tamsiai raudoną) [SJPDe] / *Niebieskooki (modrooki) blondyn (mėlynakis blondinas)* [WSJPe] / *Helenka miała duże, modre* oczy (Elenutė turėjo dideles, **ryškiai mėlynas** akis) [SJPDe].

Ankščiau pateiktą teiginį, kad lenkų pavadinimai *niebieski* ir *błękitny* yra semantiškai glaudžiai susiję, šioje grupėje iliustruoja frazeologizmas *błękitna / niebieska krew* ‘apie kilmingą asmenį’ [SJPDe]: jo būdvardiniai komponentai *błękitny / niebieski* gali būti keičiami nepažeidžiant kolokacijos prasmės. Lietuvių atitikmens *mėlynas kraujas*, skirtingai nei lenkų, leksinė struktūra griežtai apibrėžta, t. y. frazeologinio komponento *mėlynas* pakeisti jo sinonimu negalima [LKŽe].

Specifinis lenkų terminas *siny* ‘mėlynas, pamėlynavęs’ dažniausiai apibūdina kūno sužalojimo žymes, taip pat žmogaus būseną, dėl kurios oda pamelsta. Lietuvių kalba neturi tikslaus būdvardinio atitikmens, todėl verčiant naudojamos semantiškai artimos dalyvių formos *pamėlęs, pamėlynavęs* arba pagrindinis lietuvių terminas *mėlynas*, plg.: *Taki dostał policzek, że go krew obłala, a moja ręka przez kilka dni była sina* (Jis tokį antausį gavo, kad krauju apsipylė, o mano ranka kelias dienas buvo **pamėlusi**) [SJPDe] / [...] *okazuje się, że mam podbite oko, że siny krwiak mam wokół oka* ([...] pasirodo, kad mano akis sumušta, aplink ją **mėlyna** kraujosruva) [WSJPe] / *Przemoczony był do nitki, a prawie siny z zimna* (Buvo permirkęs iki paskutinio siūlelio ir beveik **pamėlęs** nuo šalčio) [SJPDe] / *Sina z gniewu twarz przybierała barwę miedzianą (Pamėlęs iš pykčio veidas darėsi vario atspalvio)* [SJPDe].

Abiejose kalbose tokiai žmogaus būsenai apibūdinti taip pat vartojami gimiški būdvardžiams *mėlynas – siny* veiksmazodžiai, plg.: *Nuo pykčio net išmėlynavo* (Nawet **posiniał** ze złości) [LKŽe] / [...] *jo nosis nuo šalčio mėjo* ([...] nos mu **zsiniał** z zimna) [LKŽe].

Retkarčiais panašiuose kontekstuose vietoj lenkų *siny* vartojamas kitas sinonimas – *granatowy*, dažniausiai verčiamas kaip ‘tamsiai mėlynas’, o kartais – tiesiog kaip ‘tamsus’, plg.: *Wokół prawego oka rozlewał mu się granatowy siniak* (Aplink dešiniąją akį jam plito **tamsi** mėlynė) [WSJPe].

5. Konotacinės reikšmės

5.1. Konotacija ‘tolimas, bekraštis’

Abiejose kalbose mėlynos spalvos pavadinimai gali asocijuotis su bekrašte tolima. Tikriausiai, šios konotacijos pagrindas – giedras, mėlynas dangus, kurio padangė stebinčiam atrodo begalinė. Pasak R. Tokarskio [2004, 118], nutolę objektai dažnai atrodo mėlynos spalvos. Lenkų kalboje ši konotacija labiausiai būdinga pagrindiniam terminui *niebieski*, jo sinonimai panašiuose kontekstuose pasitaiko rečiau, plg. pavyzdžius iš NKJP: *niebieskie lasy (mėlyni miškai) / mgielka niebieska (melsva migla) / błękitne wzgórze (mėlynos kalvos) / Dalekie drzewa są niebieskie, domy łśnię dachami [...] Przyjdź tu, przyjdź [...] popatrz razem ze mną na te niebieskie dale* (Tolimoj medžiai mėlyni, namai blizgančiais stogais [...]) Ateik čia, ateik [...] pažvelk su manimi į šiuos mėlynus tolius) / *Dach Babela zmienił się w tratwę, która ruszyła ku ujściu zatoki zamkniętej przez granatowe wzgórze* (Babelio stogas virto plaustu, kuris judėjo link įlankos, apsuptos mėlynų kalvų, žiočių) [NKJP].

Lietuvių kalboje begalinė erdvė, tolima taip pat suvokiama kaip mėlyna, plg.: Į mus banguoja jūra gintarinė, plačiai alsuoja mėlynieji toliai [LKŽe] / [...] mėlyni toliai virš kalnų – viskas buvo taip, kaip jis atsiminė / Už tvoros – jau plyti laukai, mėlynuoja toliai [DLKT]. Jonaitis rašo: „Panašiai kaip nutolęs dangus ir tolimi kalnai mums atrodo mėlyni, taip mėlynas paviršius nuo mūsų stipriai tolsta” [Jonaitis 2009, 44].

Tačiau lietuvių kalboje bekraštė erdvė, toliai gali būti ne tik mėlyni, bet ir žydri arba melsvi: [...] kaime yra didelis ežeras, žavingi melsvi toliai / [...] jos rankų ramybė, ar nežemiško peizažo melsvi toliai / [...] dangų, kurio žydri toliai kaip saulės spinduliai švietė [...] [DLKT; DLKŽe].

5.2. Konotacija ‘dangiškas’, ‘esantis danguje’

Lenkų *niebieski* ‘mėlynas’, kilęs iš *niebo* ‘dangus’, iki šiol gali reikšti ne tik dangaus atspalvį, bet ir ‘esantis danguje’, ‘dangaus’, ‘dangiškas’. Šią pirminę semantiką atskleidžia terminai, nurodantys dangaus objektus: *ciato niebieskie* [ISJP I, 978] – *dangaus kūnai* [DLKŽe]; *równik niebieski* [SJPDe] – *dangaus pusiaujas* [DLKŽe]. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad šiuo atveju lietuvių kalboje vartojama daiktavardžio *dangus* vns. kilmininko forma. Tuo metu metaforiškuose kontekstuose, kuriuose dangus suvokiamas kaip Dievo ir angelų buveinė lenkų *niebieski* gali atitikti tiek lietuvių *dangaus*, tiek *dangiškas*, plg.: *Boże ty mój, święci pańscy, królowie niebiescy, ileż kłopotów miałem z tym żrebakiem* (Dieve mano, dangaus karaliai, šventieji, kiek vargo turėjau su tuo kumeliuku) [WSJPe]; *Pismo Święte mówi, że przedziej wielbłąd przejdzie przez ucho igielne, niż bogacz do królestwa niebieskiego* (Šventasis Raštas sako, kad greičiau kupranugaris pralys pro adatos skylutę, nei turtuolis pateks į dan-

gaus karalystę) / *O własne dbacie jedynie zbawienie, o palmę chwały **niebieskiej dla siebie*** (Siekdami **dangiškiosios** šlovės, rūpinatės tik savo išganymu) [SJPDē].

Lietuvių leksema *dangiškas* ‘esantis danguje’, ‘dangaus spalvos, žydras’ < *dangus* taip pat gali reikšti žydrą (dangaus) spalvą, nors žodis iki šiol aktyviai vartojamas savo pirmine semantika, kuri ir konotuoja metaforišką reikšmę, pgl.: Žemiškasis tėvas yra žymiai geresnis už *dangiškąjį* / *Aniolai ir dvasios dangiškos* [LKŽē] / [...] *pragariškos ir dangiškos* būtybės [DLKT]. Įdomu tai, kad *Lietuvių kalbos žodyne* spalvos reikšmė pateikiama tik trečioje vietoje (po ‘danguje esantis’ ir ‘labai puikus, geras’) [LKŽē], o *Dabartinės lietuvių kalbos* ir *Bendrinės lietuvių kalbos* žodynuose ji nurodoma pirmoje vietoje [BLKŽ; DLKŽē].

5.3. Konotacija ‘puikus, gražus’

Tiek lenkų *niebieski*, tiek lietuvių *dangiškas* gali būti vartojami konotacine reikšme ‘puikus, gražus’. Šios konotacijos pagrindas yra semantinis ryšys su dangumi, kuris krikščionybėje sutapatinamas su rojumi – nepaprasta vieta, aprėpiančia viską, kas yra teisinga ir amžina, kur neegzistuoja blogis, pgl.: lie. *Dangiškas balsas* / *Tavo balselis dangiškas* / *Čia dangiškas valgymas* [LKŽē]; le. [...] *jeżeli miałem w życiu kiedy chwilę **niebieską*** ([...] jei kada nors savo gyvenime patyriau **dangišką** akimirką) [SJPDē].

Abiejose kalbose vartojamas frazeologizmas *niebieskie migdały* [SJPDē] – *dangiški migdolai* [LKŽē] ‘kažkas nepaprasta’: le. *Chcę mi się kwaśnych jabłek, co rosną na końcu świata, chce się **niebieskich migdałów*** (Norėčiau rūgščių obuolių, augančių pasaulio krašte, norisi **dangiškų migdolų**) [SJPDē]; lie. *Jie galvoja apie **dangiškus migdolus*** / *Dar ko ar nenori – gal **dangiškų migdolų** su šaprokais?* [LKŽē].

5.4. Konotacija ‘homoseksualus’

Lietuvių žodis žydras gali reikšti homoseksualų vyrą, pgl.: *Pamanei, kad aš **žydras**?* / *Mano žmona pagalvos, kad esu **žydras*** [DLKT]. Lenkų kalboje taip nevartojama.

Toks žodžio žydras vartojimas yra gana naujas, jo atsiradimo istorija neištirta. Galima daryti prielaidą, kad ši reikšmė yra semantinis vertinys iš rusų kalbos, kur žodis *голубой* ‘žydras’ įgavo reikšmę ‘homoseksualus’ maždaug XX amžiaus devintajame dešimtmetyje [CMCЭ, 122], pirmiausia gėjų bendruomenėje, o vėliau kaip eufemizmas, reiškiantis homoseksualumą apskritai. Kadangi rusiškas būdvardis *голубой* yra etimologiškai susijęs su *голубь* ‘balandis’, mžb. *голубок* ‘balandėlis’, taip pat ‘įsimylėjęlis, meilužis’, galima manyti, kad naujas jo vartojimas išsivystė kaip reikšmės ‘meilužis’ plėtojimas (pgl. rusų posakį *как два голубка* ‘kaip du balandėliai, įsimylėjęliai’).

6. Išvados

Lenkų ir lietuvių atitikmenų kontrastyvinė analizė rodo, kad lenkų kalboje mėlyno spektro kategorizacija yra šiek tiek sudėtingesnė. Lietuvių kalboje mėlynumą atitinka du pagrindiniai pavadinimai – *mėlynas* ir *žydras*. Žodžio *melsvas* ‘šviesiai mėlynas’ vartojimą riboja jo struktūrinis ir semantinis ypatumas. Lenkų kalboje šalia pagrindinių pavadinimų *niebieski* ‘mėlynas’ (rečiau ‘žydras’) ir *blekitny* ‘žydras’ (rečiau ‘mėlynas’) plačiai vartojami būdvardžiai *granatowy* ‘tamsiai mėlynas (beveik juodas)’ ir *modry* ‘ryškiai mėlynas’. Pastarieji du žodžiai neturi tiesioginių atitikmenų lietuvių kalboje. Specialus lenkų pavadinimas *siny* ‘mėlynas su violetiniu arba pilku atspalviu’, ‘pamėlynavęs’ šiuolaikinėje lenkų kalboje vartojamas ribotai, dažniausiai kontekstuose, kurie apibūdina žmogaus kūno sužalojimą (nors kadaise šis pavadinimas buvo pagrindinis). Kalbinės kategorizacijos skirtumas sukuria tam tikrų sunkumų verčiant paskirus kontekstus iš lenkų kalbos į lietuvių.

Sinchronijos atžvilgiu pagrindinių lenkų (*niebieski* / *blekitny*) ir lietuvių (*mėlynas* / *žydras*) terminų semantiniu prototipu galima laikyti dangų, nors etimologiškai toks nominacijos modelis charakterizuoja tik lenkų *niebieski* < *niebo* ‘dangus’. Pagal vidinę formą (pirminę semantiką) lenkų terminą atitinka lietuvių *dangiškas* < *dangus*, bet jis nepriklauso pagrindiniams šios spalvos pavadinimams. Šalutinio lenkų pavadinimo *siny* prototipas yra ne gamtinis reiškiny, o dėl šalčio, pykčio arba sumušimo pamėlęs žmogaus kūno plotas. Lietuvių kalboje šiuo atveju vartojamos semantiškai artimos dalyvių formos *pamėlęs*, *pamėlynavęs* arba pagrindinis pavadinimas *mėlynas* (plg. lietuvių *mėlynė* ir lenkų *siniak*, *siniec* ‘mėlynė’).

Sutampa tokios mėlynumo konotacinės reikšmės, kaip ‘tolimas, begalis’, ‘esantis danguje’, ‘puikus, gražus’. Pastarosios reikšmės būdingos vienam iš pagrindinių lenkų terminų pavadinimų – *niebieski*, o lietuvių kalboje šiuo atveju atitinka šalutinis, rečiau vartojamas mėlynos spalvos pavadinimas *dangiškas*. Konotacija ‘homoseksualus’ pasireiškia tik lietuvių kalboje.

Šaltiniai

BLKŽ — *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*. <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/> (2024.10.25).

DLKT — *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/> (2024.10.25).

DLKŽe — KEINYS, S. (red.). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. <https://ekalba.lt/dabartines-lietuvių-kalbos-zodynas/> (2024.10.25).

ESJP XVII–XVIII — *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*. Kraków: IJP PAN. <https://sxvii.pl/> (2024.10.25).

ISJP — BAŃKO, M. (red.), 2000. *Inny słownik języka polskiego PWN*. T. I–II. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- LKŽe — NAKTINIENĖ, G. (red.). *Lietuvių kalbos žodynas*. <http://www.lkz.lt/> (2024.10.25).
- LRTBe — *Lietuvos Respublikos Terminų bankas*. <http://terminai.vlkk.lt/> (2024.10.25).
- NKJP — *Narodowy Korpus Języka Polskiego*. <http://nkjp.pl/> (2024.10.25).
- NSEJP — DŁUGOSZ-KURCZABOWA, K., 2003. *Nowy słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: PWN.
- SEBańk — BAŃKOWSKI, A., 2000. *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2. Warszawa: PWN.
- SEBor 2008 — BORYŚ, W., 2005. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- SEBr — BRÜCKNER, A., 1927 (1996). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SEJL — SMOCZYŃSKI, W., 2007. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- SJPDe — DOROSZEWSKI, W. (red.), 1958–1969. *Słownik języka polskiego PWN*. T. I–XI. Wersja elektroniczna. <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/> (2024.10.25).
- SŽ — BIEDERMANN, H., 2002. *Naujasis simbolių žodynas*. Vilnius: Mintis.
- WSJPe — ŻMIGRODZKI, P. *Wielki słownik języka polskiego*. Wersja elektroniczna. <http://www.wsjp.pl/> (2024.10.25).
- СМСЭ — ПОХЛЁБКИН, В. В., 2001. *Словарь международной символики и эмблематики*. Москва: Международные отношения (SMSE — POKHLEBKIN, V. V., 2001. *Slovar' mezhdunarodnoy simboliki i emblematiki*. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya).

Literatūra

- ASTRAMSKAITĖ, G., 1976. Lietuvių baltas ir vokiečių weiss semantinė struktūra, *Kalbotyra*, 27(1). 7–15.
- ASTRAMSKAITĖ, G., 1977. Lietuvių juodas ir vokiečių schwarz optinės reikšmės, *Kalbotyra*, 28(4). 7–16.
- BERLIN, B., KAY, P., 1969. *Basic Color Terms. Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
- GUDAVIČIUS, A., 2009. *Etnolingvistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.), 2000. *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część I*. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego.
- GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.), 2003. *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne. Część II*. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego.
- JONAITIS, A., 2009. *Spalvotyra*. Kaunas: Terra Publica.
- LIBERA, Z., 1987. Semiotyka barw w polskiej kulturze ludowej i w innych kulturach słowiańskich, *Etnografia Polska*, 31(1). 115–137.
- PIETRZAK-PORWISZ, G., 2006. *Semantyka bieli w języku polskim i szwedzkim*, *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, 123. 135–154.
- PASTOUREAU, M., 2013. *Niebieski. Historia naturalna koloru*. Przeł. M. Ochab. Warszawa: Oficyna Naukowa.

SKUZA, S., 2015. Etnolingwistyczna analiza leksemów koloru niebieskiego w językach polskim i włoskim w ujęciu diachronicznym i synchronicznym, *Prace Językoznawcze*, 17/2. 91–111.

TEODOROWICZ-HELLMAN, E., 2000. «Zielony» i «niebieski» w języku polskim w porównaniu z «grön» i «blå» w szwedzkim. In GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.). *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne*. Część I. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 73–92.

TOKARSKI, R., 2004 (1995). *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

UŠINSKIENĖ, V., 2020. Semantics of Lithuanian baltas and Polish biały: an attempt at a contrastive analysis, *Slavistica Vilnensis*, 65(1). 59–71. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2020.65\(1\).36](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2020.65(1).36)

UŠINSKIENĖ, V., 2022. Pol. zielony a lit. žalias: prototypy i konotacje, *Slavistica Vilnensis*, 67(1). 116–130. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2022.67\(1\).87](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2022.67(1).87)

WASZAKOWA, K., 2000a. Podstawowe nazwy barw i ich prototypowe odniesienia. Metodologia opisu porównawczego. In GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.). *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne*. Część I. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 17–28.

WASZAKOWA, K., 2000b. Struktura znaczeniowa podstawowych nazw barw. Założenia opisu porównawczego. In GRZEGORCZYKOWA, R., WASZAKOWA, K. (red.). *Studia z semantyki porównawczej. Nazwy barw. Nazwy wymiarów. Predykaty mentalne*. Część I. Warszawa: Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, 59–72.

WIERZBICKA, A., 1999. Znaczenie nazw kolorów i uniwersalia widzenia. In WIERZBICKA, A. *Język — umysł — kultura*. Warszawa: PWN, 405–449.

ZARĘBA, A., 1954. *Nazwy barw w dialektach i historii języka polskiego*. Wrocław: Wydawnictwo polskiej akademii nauk.